

Sjukhus har tillåtit ett TV-bolag att filma verksamheten vid akutmottagningen. Fråga bl.a. om patienternas integritet trätts för när genom inspelningarna

Anmälan

I en anmälan till JO riktade AA kritik mot att ett privatägt produktions- och TV-bolag (Strix Television AB) tillåtits att genomföra filminspelning på akutmottagningen vid Huddinge sjukhus. Han ifrågasatte bl.a. patienternas integritetsskydd vid en sådan inspelning och begärde granskning av sjukhusets och Socialstyrelsens agerande i ärendet.

Utredning

Anmälan remitterades till direktören vid sjukhusstyrelsens stab i Stockholms läns landsting för utredning och yttrande. JO inhämtade också yttrande från Socialstyrelsen.

Sjukhusstyrelsen hänvisade i sitt remissvar till ett yttrande av chefläkaren vid Huddinge sjukhus, BB. Denne anförde bl.a. följande.

Under hösten 1996 tog Strix Television AB kontakt med Huddinge sjukhus informationsavdelning för att efterhöra intresset av att ev delta i en dokumentär filminspelning utgående från en akutmottagning på ett större sjukhus. Flera möten hölls mellan Strix Television AB, klinikledningen på akuten, informationsavdelningen samt divisionschefen (A-divisionen) för att belysa olika aspekter av ett ev samarbete. Ett förslag till avtal upprättades. De olika etiska frågeställningar som kunde tänkas uppstå vid denna typ av inspelningsverksamhet diskuterades ingående med utöver ovan nämnda också chefläkaren. Innan beslut att starta filminspelningarna fattades diskuterades ärendet också i sjukhusledningen.

Efter det att inspelningarna påbörjats kom ganska snart ett par artiklar i Aftonbladet, som ytterligare aktualiserade etiska frågeställningar framför allt frågor hur överenskommen med Strix Television AB och sjukhuset tillgodosåg patienternas krav på integritet. När dessa frågor ånyo uppkom beslöts att omedelbart stoppa inspelningsverksamheten och chefläkaren tog kontakt med Socialstyrelsens generaldirektör och jurist för information och diskussion kring det träffade avtalet. Vid denna diskussion klagjordes att en absolut förutsättning för inspelning av detta slag är att patienterna ger sitt samtycke redan innan filmning får påbörjas.

Efter diskussion på sjukhuset och med producenten gjordes vissa förändringar i det ursprungliga avtalet, förändringar som bl a innebar ett ovillkorligt krav på patientens medgivande innan filmning får påbörjas. Efter dessa justeringar i avtalet konsta-

terade Socialstyrelsen att avtalet tillgodosåg önskemålen med hänsyn till patienternas integritet.

Som framgår av ovan given redogörelse har patientens rätt till integritetsskydd och respektfullt bemötande inte åsidosatts. Att det skulle finnas andra motiv för sjukhusets eller dess personals medverkan i filmningen än att medverka till saklig information om verksamheten på en akutmottagning med fokus mot vad som händer patienter vid besök där, avvisas bestämt.

Socialstyrelsen anförde i sitt remissvar, beslutat av ställföreträdande generaldirektören CC, bl.a. följande.

Sedan tidningen Aftonbladet i november 1996 i en artikel uppmärksammat att det planerades TV-inspelningar vid akutmottagningen på Huddinge sjukhus, tog Socialstyrelsens generaldirektör DD på eget initiativ kontakt med ledningen för sjukhuset för att informera sig om huruvida den planerade verksamheten överensstämde med gällande sekretessbestämmelser och om patienternas integritet i tillräcklig utsträckning var skyddad. Ett sammanträffande ägde därefter rum i Socialstyrelsens lokaler varvid dels chefläkare BB, Huddinge sjukhus, dels DD och Socialstyrelsens chefsjurist EE närvarade.

Redan det förhållande att man utan samtycke från patienten tillåter ett TV-team att i en undersökningssituation träffa en patient och påbörja en inspelning kan innebära ett åsidosättande av sekretessen (jfr JO 1995/96 s. 437).

Vid nyssnämnda sammanträffande framhölls från Socialstyrelsens sida att det med hänsyn till den stränga sjukvårdssekretessen är absolut nödvändigt att patienterna till ansvarig sjukvårdspersonal lämnar sitt tillstånd till att medverka i inspelning innan denna överhuvudtaget påbörjas. Det framhölls också att patientens medgivande måste ges på ett sådant sätt att det står klart för sjukvårdspersonalen att medgivandet är allvarligt menat och inte en följd av det beroendeförhållande till sjukvården som råder till följd av patientsituationen. Vidare påpekades att överenskommelsen om granskningsrätt i efterhand sannolikt inte kan hindra TV-företagets möjligheter att sända det filmade materialet. Med anledning av dessa synpunkter avsåg sjukhusledningen att ompröva utformningen och uppläggningsen av den planerade filmningen och att träffa ett nytt avtal med filmbolaget. Patienten skulle också erhålla skriftlig information om inspelningen före det samtycke inhämtades. Vidare skulle från inspelning uteslutas mycket svårt sjuka och mycket svårt skadade personer.

Det sagda redovisades också i ett brevsvår från DD till personalen vid akutmottagningen på Huddinge sjukhus.

I december fick Socialstyrelsen ta del av ett utkast till nytt avtal mellan Huddinge sjukhus och det aktuella TV-bolaget. EE tog då telefonkontakt med BB och framförde ånyo att ett absolut villkor för inspelning måste vara att det alltid finns ett samtycke från patienten i förväg och att filmning överhuvudtaget inte får ske om sådant samtycke inte har kunnat inhämtas. Vid samtalet påpekade EE dessutom att det med hänsyn till regleringen i yttrandefrihetsgrundlagen var ytterst tveksamt att – som föreslagits i avtalet – lova patienten en rätt att sedan inspelning gjorts återta sitt samtycke. TV-bolaget kan knappast med stöd av ett sådant avtalsvillkor hindras från att sända redan inspelade delar. Avtalsvillkoret skulle otvivelaktigt inge patienten den felaktiga föreställningen att sändning skulle kunna förhindras om patienten i ett senare skede skulle ångra sig. Som nyss sagts fanns ingen garanti härför.

När det gäller det avtalsvillkor som återfinns under p. 6 "sekretess" i avtalet vill Socialstyrelsen framhålla följande.

Det ifrågavarande avtalsvillkoret har tydligen haft till syfte att "återskapa" sekretess eller tystnadsplikt beträffande efter samtycke utlämnade uppgifter. Detta är dock inte möjligt.

Vid telefonsamtal med BB ifrågasattes också denna avtalspunkt av EE.

Det bör framhållas att Socialstyrelsen inte i något skede har godkänt avtalet mellan Huddinge sjukhus och TV-företaget, vilket för övrigt inte är Socialstyrelsens uppgift. Kontakterna med Huddinge sjukhus innebar endast att styrelsen lämnade synpunkter på avtalet för att förhindra att sekretesslagens bestämmelser skulle åsidosättas i samband med inspelningarna. Eftersom det vid dessa kontakter tydligt framhölls att det ankom på sjukhuset att pröva förutsättningarna för avtalet, kan man från sjukhusets sida knappast ha uppfattat att inspelningarna skedde med Socialstyrelsens godkännande. Socialstyrelsens kontakter med sjukhuset utesluter givetvis inte heller senare tillsynsåtgärder med anledning av avtalet eller vad som förekommit vid inspelningarna.

AA yttrade sig över remissvaren.

Efter att ha tagit del av det aktuella avtalet mellan Huddinge sjukhus och Strix Television AB anförde *stf JO Ekberg* i beslut den 17 oktober 1997 följande.

Bedömning

Allmänt

De aktuella klagomålen rör den principiella frågan huruvida en TV-inspelning på en akutmottagning under medverkan av bl.a. patienter kan sägas komma i konflikt med patienternas krav på skydd för den personliga integriteten under en vistelse på sjukhus. Utanför JO:s prövning i detta ärende faller däremot hur integritetsfrågorna i praktiken kommit att handläggas av Huddinge sjukhus då inspelningarna genomfördes. I det avseendet föreligger för övrigt inte någon utredning. Då frågorna rörande integritet endast allmänt berörs i avtalet mellan sjukhuset och TV-bolaget och då sjukhuset haft att självständigt bedöma dessa frågor under själva inspelningen finner jag inte heller skäl att i detalj uttala mig om innehållet i avtalet.

Integritetsregleringen i stort

I svensk rätt har inte utvecklats någon egentlig personlighetsrätt. Det finns därför inte någon legaldefinition av begreppet personlig integritet. Däremot finns det bestämmelser till skydd för den personliga integriteten i skilda lagar och förordningar på olika rättsområden.

Den personliga integriteten handlar ytterst om en allmänmänsklig rätt att den enskilde – i vad man kan kalla hennes privata inre sfär – skall lämnas i fred. I vid bemärkelse kan denna rätt omfatta i stort sett alla uppgifter om den enskildes personliga förhållanden. Att frågor som hänför sig till den enskildes hälsa hör hit är uppenbart. Av rätten till personlig integritet inom hälso- och sjukvårdens område följer att den enskilde med beaktande av sina individuella särdrag skall bli bemött med respekt. Han skall ha rätt att bli undersökt och behandlad under diskreta förhållanden och med tystnadsplikt för den vårdande personalen. Patientens egen åsikt skall efterfrågas, respekteras och beaktas. För att kunna utöva sin självbestämmanderätt över den egna kroppen vid vård och behandling måste patienten vara väl informerad. Först därigenom kan han bedöma de olika behandlingsalternativens förutsättningar och konsekvenser.

En kontakt med hälso- och sjukvården innebär i och för sig alltid ett visst mått av intrång i den enskildes personliga integritet, t.ex. vid själva den medicinska

undersökningen och vid hanteringen av uppgifter om den enskilde som har framkommit genom undersökningen. Detta intrång sker dock efter samtycke av den enskilde.

Integritetsbestämmelser som tar sikte på vård- och behandlingssituationen finns i hälso- och sjukvårdslagstiftningen. I hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) som reglerar samhällets ansvar för befolkningens hälso- och sjukvård föreskrivs bl.a. att vården skall bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet (2 a §). I lagen (1994:953) om åligganden för personal inom hälso- och sjukvården, som tar sikte på personalens skyldigheter gentemot patienten, föreskrivs i 2 § bl.a. att vården så långt möjligt skall utformas och genomföras i samråd med patienten och att denne skall visas omtanke och respekt.

Bestämmelser som rör sekretesskydd för uppgifter avseende enskilda personer inom hälso- och sjukvården finns i sekretesslagen (1980:100), SekrL. I 7 kap. 1 § första stycket anges följande.

Sekretess gäller – – – inom hälso- och sjukvården för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närtstående lider men.

Begreppet enskilds ”personliga förhållanden” skall i detta sammanhang tolkas mycket vidsträckt och avser i princip alla uppgifter som kan härledas till en identifierbar person. Om det i ett TV-program visas bilder som anger att en person vårdas eller vistas på sjukhus är detta i princip ett röjande av enskilds personliga förhållanden, dvs. av sekretesskyddade uppgifter. Det bör också i sammanhanget framhållas att begreppet ”men” endast skall ses utifrån den enskildes synpunkt.

Sekretessen enligt 7 kap. 1 § första stycket SekrL är dock inte absolut. Den kan – muntligt eller skriftligt – efterges av den enskilde enligt 14 kap. 4 § första stycket SekrL som inledningsvis lyder:

Sekretess till skydd för enskild gäller inte i förhållande till den enskilde själv och kan i övrigt helt eller delvis efterges av honom.

Sedan den 1 januari 1995 gäller den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) som lag här i landet. I artikel 8 föreskrivs att var och en har rätt till skydd för sitt privatliv. Regeln avser att i första hand ge enskilda skydd i förhållande till det allmänna men torde även omfatta situationer där privata rättssubjekt kränker den personliga integriteten för andra privata rättssubjekt. Förutsättningen för detta är dock att det finns brister i det skydd staten ger de enskilda enligt konventionen.

Frågan om filmning på en akutmottagning

Det får i och för sig anses vara av värde att genom en TV-inspelning på ett objektivt och sakligt sätt återspegla vad som händer i akutsjukvården med syfte att sprida kunskap om vården och förståelse för personalens arbetssituation. På så sätt kan allmänheten också förberedas på hur sjukvården tar emot en patient som av olika skäl måste besöka en akutmottagning.

Om en TV-inspelning med patienter avses att genomföras är det emellertid ett absolut krav att inspelningen inte får påverka den enskildes och då framför allt patienternas personliga integritet vid den vård eller behandling som ges åt patienterna. Det är en självklarhet att ett sjukhus skall prioritera det som verksamheten är inriktad på nämligen vård och behandling av patienter. En patient som uppsöker ett sjukhus för akut vård skall tryggt kunna förvänta sig att det är vårdbehovet som är styrande för de insatser som görs och att aktiviteter som kan tänkas påverka verksamheten negativt eller som i övrigt upplevs som ovidkommande i största möjliga mån inte förekommer.

Det är den enskilde patienten som råder över frågan om fotografering av honom eller henne skall tillåtas eller ej. Patientens hälsotillstånd gör emellertid att det som regel inte rör sig om två jämställda parter när patienten genom sjukhusets förmedling ställs inför detta avgörande. De enskilda som kommer till en akutmottagning har ofta drabbats av sjukdomar eller skador som kräver omedelbara åtgärder från sjukvårdens sida. De närstående som ledsagar dessa patienter kan också sägas befinna sig i ett utsatt tillstånd med all den oro och osäkerhet som för det mesta följer i anledning av det inträffade akutfallet. Enligt min uppfattning kan det allmänt ifrågasättas om de personer som intagits på en akutmottagning alltid har möjlighet att på ett adekvat sätt ta till sig lämnad information i sekretessfrågan och som en följd härav utöva sin självbestämmanderätt rörande eftergift av sekretessen. Ofta torde omständigheterna vid intagning på en akutmottagning också vara sådana att många av patienterna har små möjligheter att bedöma verkan av ett samtycke.

Bestämmelsen om eftergift av sekretess kan ge upphov till en rad problem beträffande vem som kan lämna eftergiften och verkan av densamma. Har t.ex. den till vars förmån sekretessen är uppställd en legal ställföreträdare kan denne lämna ett samtycke enligt bestämmelsen. Då det gäller mindre barn kan endast barnens vårdnadshavare lämna ett eventuellt samtycke. Är båda föräldrarna vårdnadshavare måste bådadas samtycke inhämtas. Gäller det barn som uppnått sådan ålder och mognad att det själv kan ta ställning till frågan om samtycke, skall såväl barnets som vårdnadshavarnas inställning till frågan om eftergift inhämtas. Kan samtycke inte inhämtas t.ex. på grund av att patienten är medvetslös, påverkad av smärta, medicin eller något annat eller är förvirrad gäller dock sekretessen enligt 7 kap. 1 § SekrL. Även om ett samtycke i vissa av dessa fall lämnas, återstår att bedöma om samtycket är relevant. Det bör då uppmärksammas att man inte kan ta hänsyn till ett samtycke som efter vad som framgår saknar giltighet som rättshandling enligt allmänna regler.

Närvaron av filmfotografer och reportrar på akutmottagningen kan självfallet också påverka patienten vid ställningstagandet om samtycke skall ges eller vägras. Det ligger nära till hands att anta att patienten kan känna sig tvingad att medverka vid inspelningen. Patienten vill inte ställa till besvär och vill heller inte utsätta sig för risken av mer eller mindre långt gående övertalningsförsök. Sjukvården framstår i sammanhanget som någon slags ”garant” för att en TV-inspelning på en akutmottagning är något acceptabelt. Patienten kan vidare förledas tro att

medverka i ett sådant TV-program kan ge fördelar i form av snabbare och bättre vård. Ett medgivande lämnat i ett akut sjukdoms- eller skadetillstånd kan också i ett senare skede framstå som förhastat. Att förlita sig på den ångermöjlighet som det aktuella avtalet innehållit kan vara tveksamt. Som Socialstyrelsen understrukit kan "ångerrätten" i förhållande till TV-bolagets rätt att sända det inspelade materialet medföra problem av grundlagskaraktär.

Enligt min mening måste det stå fullt klart för patienterna att sjukhuspersonalen inte ger tillstånd till att upplåta sjukhusets lokaler för inspelning med mindre det är klart att en sådan inte står i strid med patientens intresse. Det får därför inte förekomma ens en misstanke om att patienten utsätts för påtryckningar i någon form. Det måste ankomma på sjukvårdens personal att lämna fullgod information till berörda patienter så att dessa kan utöva sin självbestämmanderätt om eftergift av sekretessen. Det får också krävas av sjukvårdspersonalen att den övervakar att inspelningarna praktiskt genomförs på ett sätt som inte kränker de enskilda. Sjukvårdspersonalen skall självklart också tillse att de enskilda som befinner sig på mottagningen och som inte deltar i inspelningen i minsta möjliga mån störs eller oroas av t.ex. personal från TV-bolaget. Det måste också ankomma på personalen att noga kontrollera att alla som filmas och som omfattas av sjukvårdssekretessen dessförinnan har lämnat sitt samtycke och att samtycket avgivits korrekt och med klar insikt om att man därmed efterger sitt sekretesskydd. Det skulle kunna vara lämpligt att en anteckning om samtycke görs i patientens journal.

Som jag redan anfört är jag införstådd med att det av olika skäl kan vara av värde att genom en filminspelning sprida en bild av verksamheten på en akutmottagning som också korrekt återger rent medicinska förhållanden inom vården. Om integritetsfrågorna går att lösa har jag i och för sig inget att invända mot att en TV-inspelning äger rum. Jag utgår då ifrån att den rent medicinska vården inte på något sätt påverkas negativt av inspelningen. En förutsättning för att en inspelning skall få komma till stånd måste under alla förhållanden vara att inspelningen skall användas i ett strikt sakligt sammanhang som ett led i en dokumentär skildring eller som inslag i ett seriöst debattprogram eller liknande. Att inspelningen – efter mönster av utländska TV-inspelningar i sjukhusmiljö – skall kunna helt eller delvis användas i program av underhållningskaraktär får anses uteslutet.

Jag utgår från att Socialstyrelsen i sin egenskap av tillsynsmyndighet över hälso- och sjukvården i landet nära övervakar att de enskildas personliga integritet inte kränks vid TV-inspelningar o.d. och att styrelsen vid behov utfärdar nödvändiga råd och anvisningar i frågan.

Det inträffade ger mig inte anledning att rikta kritik mot Huddinge sjukhus eller Socialstyrelsen.

Övrigt

Jag finner inte skäl att ytterligare uttala mig i ärendet.